ספר הקנה — סודות נפלאים במצות יבום

סודות נפלאים במצות יבום.

א"ל ר', שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב אשיב תחילה בשאלותיך, דע דקב"ה בונה עולמות ומחריבן הם השמיטות שיתא אלפי הוי עלמא וחד חרוב, והנפשות הנוצצות ממנה צריכות בכך כיסוד הדוגמא וביותר החטאים, ואין לך נפש בשמטה זו שלא תקבל הדין מאדם הראשון עד סוף השמיטה ואף החיים היום כאליהו הוא פנחס כי השמטה תובעת להיות הדוגמא, אלא שמעלת הצדיקים רבה ומוסיפים שכר על שכרם ומחזירים הניצוץ במקומו, לא כן הרשעים כי מתחלפין גם שלא במינן ועל שקב"ה חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח והנה היבם כאשר ישים בלבו לתקן הנפש ההיא לבל תסרך באשפה כי יש טרפים שטורפים מיד המלאך השומר ומטריפים נפש הרשע באשפה, ע"כ אמר קב"ה לעשות חסד עם המת ואין כאן לאו ולא כרת כי בתיקון הנפש כנ"י מתקנת על שניצוץ אשר ירד ממנה נסרך במינו גם כנ"י נסרכה במינה ומסתלקת מכח הטומאה כפי חלק תיקון הנפש, א"ל בני דע לך כי המת שלא ראה אחיו הנולד אחר מותו אף כי ייבם את אשתו הוא לא יבא שם כי לא הכירו כשמת בהיותו בחיים, ובאמת מכי ישבו נפקא אלא יחדיו רמז לך כי אם ייבם יחזור אחיו עוד וישבו יחדיו, אלא שחז"ל עשאוהו אסמכתא כי לא רצו לגלות סוד נעלם בזה.

וגם דע בני בהיות אחיו מן האם לא ישוב אליו באמת כי אינו אחיו מן הרחמים אלא מן הדין אכזרי בלא רחמים והמת מכיר זה ובורח משם ואין להתיר דבר זה רק באחיו כי באשת חיקו חושק וממהר לבא, ובאמת אם יש לו כח ממנו בן או בת יותר ידבק ויחזור בזרעו מאשת חיקו, אלא שזה קשה באמת למה לא ישא הבן את אמו להחזיר את אביו והוא שמח בשניהם, ויש להשיב בזה כי בהיות החזרה בבן למה יצטרך לעשות בערוה ולבא המת מתוך ערוה, ודוקא באח הדבר הזה דלא אפשר אלא באשת חיקו מכל קרוביו, ואם תשאל מי שמת והניח אשתו מעוברת ונודע שכלו לו חדשיו ויצא לאויר העולם אפי' מת תיכף אחר שעת לידתו אשתו פטורה מחליצה ומיבום, א"כ מה יהיה ומתי ישוב לביתו בזה יש להשיב תשובה גדולה ונוראה, דע לך בני הואיל והניח אשתו מעוברת ולא מת ולא נפל מבטן אמו וגם נשלמו חדשיו ונולד ולא האריך ימים להביא את אביו בודאי גילו מלתא מן השמים שיש כאן ב' פנים, פן אחד שאינו צריך לחזרה פן הב' שהוא חלף והלך לו ונדבק שלא במינו ע"כ אשתו פטורה, ואין הדין נותן לקחת אחות אביו לחזור את אביו כי ישא אחרת ויחזור בו כי היא בנו וזרעו וכן כל העריות, וע"כ אין הדין נותן לקחת אחות אשה אחרי מות אשתו בתורת חיוב ומצוה כי לא נתחייב הבעל להמציא מקום לאשתו בתורת חיוב רק בתורת חסד וע"כ מותרת זאת אחרי מות אחותה, מ"מ יקשה לך בני בהיות לה בנים יעמוד הערוה במקומה ככל העריות שהן אחרי המוות וכדין היבום בהיות לו בנים אלא בעבור שהאשה נפשה קשורה בנפשו של בעלה כענין ורבקה אוהבת את יעקב ע"כ היא חוזרת בבעלה ובאחותה אף אם יש לה כמה וכמה בנים ע"כ התיר לה הקב"ה אם רוצה לעשות חסד, וע"כ בני דע לך שבזמן הגלות אין מייבמין כי הייבום צריך כוונה להחזיר הנפש במצות בוראו והיצר לוחם עמו ומתגבר עליו ואין מניחו לשים כוונתו במצוה רק משים דעתו או בממון או ביופי או במשפחה ופוגע בערוה ומחריב עצמו ונפש אחיו כי אינו נדבק שלא במחשבה טובה וגם כל הקהל הוא מחריב ולא הותרה המצוה הזאת רק בא"י בזמן שבית המקדש קיים שכוונתם טהורה ונקייה, או לתנאים ואמוראים הם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם אשר מחשבתם טהורה ונקייה אבל משם ואילך אין ליבם, ואם ייבם כל ביאותיו עבירה מנדין ומחרימין אותו עד שיגרש ואם לא ירצה ימות בנדויו ויסקל ארונו כפי דינו כי אין כאן מצוה אלא עבירה שעובר בכל יום בפרהסיא, ואם יש אדם שאומר מצות יבום קודם לא צדקו דבריו כי זה בזמן הישר והטוב והאיש בביתו, ועל הקהל ההוא יש להוכיח ולהכות ולהלקות ולמחות בכל ענין על כל דבר עבירה המעלים נזק וטומאה בהיכל הקודש ואפי' כחוט השערה, ואם אינם מוחים ידעו ויבינו שעליהם אמר דוד שנאתי קהל מרעים, עוד אמרו שם אם רבו האחים מצוה בגדול לייבם כמו שנאמר והיה הבכור אשר תלד וארז"ל שאין זה בכור בכור היבום אלא גדול שבאחים.

א"ל ר', והנה דבריהם דברים בטלים לגמרי כי מדהוה ליה למיכתב הגדול וכתב הבכור ש"מ אין זה גדול שבאחים, ועוד מאי אשר תלד הא ילוד הוא ילדה מבעיא ליה למימר אלא ע"כ הוא לומר הבכור זה אשר תלד היבמה ומה שם יקרא לו אם היה שם המת פנחס יקרא גם הוא פנחס והג"ש שתפסו ואמרו נאמר כאן על שם אחיו ונאמר להלן על שם אחיהם יקראו בנחלתם היא ג"ש שלא קבלו מרבם דקרא צועק הוא בכור היבמה והעד המפורסם שהרי אמרו אשר תלד פרט לאיילונית ואם זה קאי על גדול שבאחים מה לימוד הוא זה ואחר שאנו מוכרחים מכמה סיבות לומר שזה הבכור הוא בכור היבמה א"כ כשילדה תאסר שהרי כבר קם שם המת ומנין להם להתיר ערוה, וא"ת לא נדע מי הוא המת מכל הבנים א"כ שאל למה אמר הבכור אשר תלד יקרא על שם המת ואם נחזור אחר דברי חז"ל שהוא גדול שבאחים וקראו בכור נראה שאם יש לה בכור לנחלה או לפטר רחם ייבם ואם לא לא ייבם, והעד מדהוה ליה למכתב גדול וכתב בכור, א"ל בני הכוונה הוא שאין זה בכור היבום שאם המת אינו צריך לחזרה האיך יאמר והיה הבכור והוא שקר הוא שאין זה המת א"כ ע"כ הוא גדול שבאחים ומדקריא ליה בכור ש"מ הג"ש הוא סיני שנוטל נחלתו ונחלת המת כדין בכור פי שנים ואשר תלד הוא מיותר ושב לדבר בענין אחר ורוצה לומר אין היבום נוהג אלא היולדת פרט לאיילונית.

אל"ר ואם אינו צריך לחזרה א"כ זה פגע בערוה א"ל אינו פוגע דהואיל ולא בנה ממנה בנין אינה בת זוגו האמיתית אשר ירדה לו מן השמים והרי היא הפקר של אחיו ואינה אשתו ממש.

אל"ר מה תאמר במי שיש לו ד' נשים ומת והניח בנים מכולם א"כ כולם הם בנות זוגו.

א"ל בני דע באמת שיש אשה שאינה בת זוגו ויניחנה בבנים כדוד מלך ישראל ויש שאין לה בנים והיא בת זוגו אלא הניחה בלא בנים אפי' אלף נשים אין לו מכולם בת זוג ע"כ בהיות לה בנים אין ליבמה כי הוה שמא ושמא ר"ל שמא אינו צריך לחזור ושמא היא בת זוגו ופוגע בערוה ומינה לא תזוז ועל זה לא תהרהר.

וגם ארז"ל הסריס לא חולץ ולא חולצין לאשתו שנאמר ולא ימחה שמו מישראל פרט לסריס ששמו מחוי.

אל"ב ואשא גם אני נהי שאינו חולץ מ"מ ייבם לאשתו להחזירו, אל"ר במה יחזור באשת חיקו והוא לא ידעה והסוד כי הסריס שלא נולד בדוגמא עליונה אין לו חיבור במשפחתו וזהו שאמר ששמו מחוי, אבל סריס אדם הדין נותן לעשות עמו חסד ולחברו במשפחתו כי מחובר היה וע"כ חולצין ומיבמין לאשתו כדין כל מת.

וגם ארז"ל ובן אין לו ל"ש בן או בת או זרע הבת בין מאשה זו בין מאשה אחרת בין ממזר בין עכו"ם פוטר את אשתו מחליצה ומיבום אבל אם היה לו בן או בת משפחה או נכרית אינו פוטר שבן שפחה הוא עבד ובן נכרית הוא נכרי.

אל"ר ולא יפסיד אדם דעתו מדבריהם בתו אינה פוטרת דהא כתיב בן וזרע בתו פוטרת וא"כ דהכי הוא דכל זרע שיש לו פוטר יכתוב וזרע אין לו מאי ובן אין לו.

אל"ב אי הוה כתיב וזרע אין לו ה"א זרע כשר אבל זרע פסול דהיינו ממזר מנין שפוטר ת"ל ובן אין לו כל בן במשמע, א"ל ויכתוב וזרע אן לו בלא יו"ד מאי אין אלא לרבות אפי' זרע פסול וא"כ הדרא קושיא לדוכתה לעולם בן פוטר בת אינה פוטרת, ותו אי במקום שכתב בן אף בת במשמע א"כ או בן יגח או בת יגח ישתוק מבת אלא ע"כ הוא לומר היכא דכתיבא בן דוקא הוא בן ולא בת א"כ הבת אינה פוטרת דהא כתיב ובן זרעה יפטר (בתמי'), ותו אי בן פירושו אפי' זרע זרעו ואפי' פסול בבת כהן דכתיב וזרע אין לה יכתב ובן אין לה אלא מדכתב רחמנא וזרע אין לו ש"מ כ"מ שנאמר בן ולא בת, ותו לגבי שמחה דכתיב אתה ובנך ובתך יכתוב בנך והבת בכלל בנך אלא מדאיצטריך ובתך ש"מ בנך ולא בתך.

אל"ר סוד גדול ונפלא בעבור שרחמי הת"ת הם חלים ונדבקים בכל ממשלתו בן ובת וזרעיהם כעין נצח והוד ויסוד על כן נפש המת הזאת היא חושקת לחול על כל יוצאי יריכו ואמר בן להרמיז הרמז שהת"ת נקרא בן כענין בני בכורי ישראל, וכאשר אין לו מקום לחול שם כענין ובן אין לו הוא חושק באשת חיקו וכל ענין כפי ענינו פירשוהו כי הכל מפי הגבורה, אל"ר תינח בבן כשר ממזר ועכו"ם מה תאמר יחזור המת בהם.

א"ל ממנו הם ומהם יבא בעולם כי מדה כנגד מדה לא בטלה.

וגם ארז"ל מי שמת והניח אשתו מעוברת והפילה אחרי מותו הרי זו תתייבם שאין הנפל הזה פוטר כי לא הביאו הקב"ה רק לקבל דינו שנתחייב והוא צדיק גמור ולא בא רק לתועלת עצמו, הוא שאמר איוב או כנפל טמון לא אהיה טמון ודאי ונעלם, ודע כי כשאין לו בנים ויש לו אח בין גדול בין קטן בין עובד ע"ז בין ממזר ואפי' יצא ראשו ורובו לאויר העולם קודם שמת אחיו הרי אשתו זקוקה ליבם, אבל אח משפחה ונכרית לא יקרא אחיו כלל, ואפי' שפחה של אביו שה"א לומר שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ויש לנו לומר בודאי שחררה ואחיו הוא, מ"מ אינו אחיו עד שישחררנה ויתירנה בגט שיחרור דכשם שהגט מעכב באשה כן הגט שחרור מעכב בשפחה דגמרינן לה לה מאשה, ואין הדבר אשר אמרתי למעלה דרך דחק רק כאשר אבאר הענין במקומו בראיות גדולות בעז"ה, מ"מ דע לך בני שאם אין לו אלא זרע משפחתו אע"פ שאין לה גט חירות בתו היא ואם בא עליה בנו חייב משום אחותו וחולץ ואינו מייבם עד היות לשפחתו גט שחרור, וגם אין לוקח אותה בן חורין בלא גט חירות כי לא פקע איסורא מינה אלא בגט חירות כאשה בגט.

אל"ר אימור שהתורה התירה לדחות עשה דיבום לאו וכרת דערוה ולאו דלא יבא מי אמרה.

ותו אימר דאמרינן יבא עשה וידחה לא תעשה בעידנא דקא מיעקר לאו מקיים העשה ודאי בעידנא דלא מקיים עשה ודאי כי הכא דהוי שמא ושמא ר"ל שמא יחזור ואם יחזור שמא לא יחזור בזרע הראשון מי אמרינן.

ותו ישראל כשר יחזור באחיו ממזר בנשא יבמתו ויהיה הכשר ממזר וכי זה חסד הוא.

ותו אי לאו דגזרי חייבי לאוין חולצין ולא מייבמין דגזרו ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה, והיינו דקתני פצוע דכא וכרות שפכה אם בעלו קנו ואסור לקיימה בביאה שנייה, ואי לאו הגזירה מה חסד הוא זה.

אל"ב זה שאמרתי לך רוח אחרת נדבק בך ואם ידעת אמור כי ההריסה הריסה.

א"ל דע לך כי יצחק הוליד את יעקב הוא פחד לת"ת והנה כל השפעת הת"ת הולך ונדבק על כל השרים טובים ורעים ע"י האשה היא כנ"י בעבור אצילות אביו של ת"ת הוא פחד, וא"כ היא מוכרחת הנפש אם היא בת חזרה לחזור אפי' בפסול כי זרע אביו הוא דוגמא עליונה.

בזמן דקא מעקר לאו הוא מקיים עשה כי על כל ביאה הוא מכוין ומשים דעתו וכוונתו להביא את אחיו כי אינו יודע מתי יבא אחיו הוא שאמר ויבמה ויבמה בכל ביאה וביאה לשם יבום והעד מהחסיד שנטע ה' ארזים מאחורי הסדין שבכל ביאה היה מכוין.

וגם ארז"ל גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו אין להם אחוה כלל וזרים הם זה לזה לכל ענין והכוונה כי גרים ועבדים הם חיצונים ואין האחוה אחוה שלמה ואמתית רק בבני ההיקף, א"כ הואיל ותחלתם בלא אחוה אף נכנסו בהיקף אין להם אחוה נ"מ לחליצה וליבום ולירושה ולכל ענין: